

3. Піддубний О. О. Правове становище сільськогосподарських інспекцій : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / О. Ю. Піддубний; Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Ірпінь, 2007. – 21 с.
4. Положення про ліцензійну комісію з ліцензування провадження господарської діяльності з культивування та використання рослин, що містять наркотичні засоби, для промислових цілей та склад ліцензійної комісії : наказ Міністерства аграрної політики України від 13 лютого 2002 р. № 44 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
5. Про ветеринарну медицину : закон України від 16 листопада 2006 р. № 361-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 5–6. – Ст. 53.
6. Про внесення змін до деяких законів України щодо запровадження ліцензування певних видів господарської діяльності у племінній справі у тваринництві : Закон України від 20 лютого 2003 р. // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
7. Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів : постанова Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 19. – Ст. 789.
8. Про затвердження переліку органів ліцензування : постанова Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2000 р. № 1698 // Офіційний вісник України. – 2000 р. – № 46. – Ст. 2001.
9. Про ліцензування певних видів господарської діяльності : закон України від 1 червня 2000 р. № 1775-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 299.
10. Про насіння і садивний матеріал : закон України від 26 грудня 2002 р. № 411-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 13. – Ст. 92.
11. Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів : закон України від 8 липня 1999 р. № 60/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 36. – Ст. 317.

УДК 342.925:347.921(477)

СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ (СУДОЧИНСТВА): ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ

Михайлов О.М.,
асистент кафедри адміністративного і фінансового права
Національний університет «Одеська юридична академія»

Проведена класифікація суб'єктів адміністративного процесу (судочинства). «Оголені слабкі сторони» запропонованих на сторінках професійних юридичних видань підстав диференціації суб'єктів адміністративного процесу (судочинства). Задля врахування особливостей правового статусу суду, осіб, які беруть участь у справі та інших учасників процесу (судочинства) автором розроблена комплексна ґрунтовна класифікація суб'єктів адміністративного процесу (судочинства). Запропоновані підстави для систематизації за формою провадження, за наявністю державно-владних повноважень, залежно від ініціювання, місця й ролі в адміністративній справі, що розглядається і вирішується судом.

Ключові слова: суд, особи, які беруть участь у справі, інші учасники процесу (судочинства), класифікація суб'єктів адміністративного процесу (судочинства).

Михайлов А.Н. / СУБЪЕКТЫ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРОЦЕССА (СУДОПРОИЗВОДСТВА): ПОДХОДЫ К КЛАССИФИКАЦИИ / Национальный университет «Одесская юридическая академия», Украина

Проведена классификация субъектов административного процесса (судопроизводства). «Обнажены слабые стороны» предложенных на страницах профессиональных юридических изданий оснований дифференциации субъектов административного процесса (судопроизводства). Учитывая особенности правового статуса суда, лиц, принимающих участие в деле и других участников процесса (судопроизводства) автором разработана комплексная основательная классификация субъектов административного процесса (судопроизводства). Предложены основания для систематизации по форме производства, по наличию государственно-властных полномочий, в зависимости от инициирования, места и роли в административном деле, которое рассматривается и разрешается судом.

Ключевые слова: суд, лица, принимающие участие в деле, другие участники процесса (судопроизводства), классификация субъектов административного процесса (судопроизводства).

Mykhailov O.M. / THE SUBJECTS OF THE ADMINISTRATIVE PROCESS (PROCEEDINGS): APPROACHES TO CLASSIFICATION / Law National University «Odessa Law Academy», Ukraine

The classification of subjects of administrative process (rule-making) was conducted. "Weak" parties of grounds of differentiation of subjects of administrative process (rule-making) which are offer on the pages of professional legal editions are bare. An author worked out complex sound appraising of subjects of administrative process (rule-making) taking into account the features of legal status of court, persons, taking part in the case and other participants of process (rule-making). The grounds for classification were offered: from the form of production, from the presence of state-imperious plenary powers, from initiation, place and role on administrative case that is examined and settled by a court. Designed legal community Ukraine and the Russian Federation criteria subjects of administrative process (proceedings) into account, not all features of the legal status not all subjects of administrative procedure (proceedings). On the one hand, a significant number of subjects (the court, persons involved in the case and other actors (justice), on the other – the variety of features of the legal status of subjects of administrative process (justice), causing the need to search the grounds and development substantial differentiation of complex subjects of administrative process (justice) that clearly demonstrates "strong" and "shave weaknesses" of the administrative process (proceedings).

Key words: court, persons taking part on case, other participants of process (rule-making), classification of subjects of administrative process (rule-making).

Постановка проблеми. Розроблені юридичною спільнотою України та Російської Федерації критерії класифікації суб'єктів адміністративного процесу (судочинства) враховують не всі особливості правового статусу не всіх суб'єктів адміністративного процесу (судочинства). З од-

ного боку, значна кількість суб'єктів (суд, особи, які беруть участь у справі та інші учасники процесу (судочинства), з іншої – розмаїття особливостей правового статусу суб'єктів адміністративного процесу (судочинства) обумовлюють потребу в пошуку підстав та розробці комп-

лексної ґрунтовної диференціації суб'єктів адміністративного процесу (судочинства), що наочно продемонструє «сильні» й «оголить слабкі сторони» організації адміністративного процесу (судочинства).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проводилося на основі та з врахуванням робіт вітчизняних учених-процесуалістів, в саме: А.М. Бандурки, В.М. Бевзенка, Л.Р. Білої-Тіунової, О.І. Картузової, С.В. Ківалова, І.Б. Коліушка, А.Т. Комзюка, Р.О. Куйбіди, Р.С. Мельника, Т.А. Остапенко, В.С. Стефанюка, І.В. Топора, Н.М. Тищенко та інших, а також учених-процесуалістів Російської Федерації, як-от: А.В. Ванярхо, М.К. Треушніков, Є.О. Трещева, М.С. Шакарян.

Нормативну базу дослідження складають положення чинного вітчизняного адміністративного процесуального (судового) законодавства.

На сторінках професійних видань назріла нагальна проблема не просто пошуку нових критеріїв класифікації суб'єктів адміністративного процесу (судочинства), а розробки диференційованих груп із врахуванням комплексу особливостей правового статусу кожного суб'єкта адміністративного процесу (судочинства).

Метою дослідження є розробка комплексної класифікації суб'єктів адміністративного процесу (судочинства), що враховує розмаїття особливостей правового статусу суб'єктів адміністративного процесу (судочинства).

Мета досягається шляхом вирішення таких задач: 1) Виявлення особливостей правового статусу суб'єктів адміністративного процесу (судочинства). 2) Аналіз «слабких сторін» запропонованих підстав класифікації суб'єктів адміністративного процесу (судочинства). 3) Диференціація суб'єктів адміністративного процесу (судочинства) за формою провадження, за наявністю державно-владних повноважень, у залежності від ініціювання, місця й ролі в адміністративній справі, що розглядається і вирішується судом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на те, що в юридичній літературі досить повно і всебічно досліджена класифікація суб'єктів й учасників адміністративних процесуальних відносин [18, с. 367, 406–409; 20, с. 177–181], з прикладної точки зору, на думку Е.Ф. Демського, доцільно класифікувати учасників процесу за ознаками їх повноважень та функціонального призначення в розгляді та вирішенні адміністративних справ у публічній сфері. Усіх учасників адміністративного процесу (адміністративних проваджень) можна поділити на декілька груп:

1) Особи (органи), які розглядають і вирішують адміністративні справи. Як зазначає Е.Ф. Демський, сукупність органів (осіб) адміністративно-процесуальної юрисдикції становить єдину систему, за допомогою якої будь-які адміністративні справи вирішуються за загальними правилами, що встановлені державою. Різноманіття адміністративних проваджень, які в літературі за юрисдикційними ознаками об'єднані в групи (адміністративно-регулятивні провадження; адміністративно-судочинні провадження та адміністративно-деліктні провадження) [5, с. 285], зумовлюють наявність певної специфіки всієї системи, а саме: а) множинність органів (осіб), уповноважених розглядати і вирішувати індивідуальні адміністративні справи, характеризується тим, що розглядати і вирішувати їх можуть адміністративні суди та суди загальної юрисдикції; уповноважені органи (посадові особи) виконавчої влади; уповноважені органи (посадові особи) місцевого самоврядування; непублічні суб'єкти права – органи (посадові особи) громадських організацій, підприємств, установ різних форм власності, у випадках, передбачених законами (органи різноманітних фондів соціального страхування, керівництво підприємств із питань звернення громадян) [7, с. 80–81]; б) неоднорідність органів (осіб) адміністративно-процесуальної юрисдикції характеризуються правовою природою утворення (сфера судової влади; сфера

виконавчої влади; сфера місцевого самоврядування); цілями утворення (для здійснення юрисдикційної діяльності; для здійснення як юрисдикційних, так і інших функцій); безпосередньою компетенцією, яка установлюється законодавцем і закріплюється в законодавчих актах щодо кожного органу окремо [7, с. 85].

2) Особи, які відстоюють в адміністративному процесі особисті права та законні інтереси. У провадженнях у сфері управління – особами, які мають інтерес у справі, виступають громадяни, підприємства, організації, установи, заклади, незалежно від форм власності (фізична або юридична особа); за узагальнюючою назвою – суб'єкт звернення, який звертається (із заявою, зі скаргою) до органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо визнання, реалізації та захисту своїх прав, свобод і законних інтересів. Особливістю цієї групи учасників (осіб) адміністративного провадження є те, що вони не мають владних повноважень у сфері адміністративної процесуальної діяльності. У цій групі проваджень особами, які мають інтерес у справі, виступають і заінтересовані особи (фізичні або юридичні особи, права і законні інтереси яких зачіпає або має зачіпати прийняття суб'єктом владних повноважень адміністративного акта). Заінтересована особа про свою участь в адміністративному провадженні подає клопотання суб'єкту владних повноважень, або може бути залучена до нього за ініціативою останнього, або за клопотанням суб'єкта звернення. На останніх поширюються права й обов'язки, передбачені для суб'єкта звернення [7, с. 86–87]. У провадженнях з адміністративного судочинства особами, які мають інтерес у справі, виступають громадяни, державні органи, органи місцевого самоврядування, державні службовці, організації, підприємства, установи, заклади незалежно від форм власності, які в адміністративному судочинстві прийнято називати сторонами (позивач та відповідач як можливі учасники оспорюваних прав та обов'язків, які виступають суб'єктами публічно-правових відносин. Сторони виступають головними учасниками, без яких неможливий сам процес). До осіб, які відстоюють в адміністративному процесі права й інтереси, належать треті особи [7, с. 86–87, 90]. В адміністративно-деліктних провадженнях до осіб, які відстоюють в адміністративно-деліктних провадженнях особисті права та інтереси, належать такі: а) особа, яка притягається до адміністративної відповідальності; б) потерпілий [7, с. 91].

3) Особи, які представляють та захищають інтереси інших осіб. Підстави виникнення правовідносин представництва є договір або закон (ч. 3 ст. 56 Кодексу адміністративного судочинства України). Таким чином, існує два види представництва: а) представництво за договором; б) представництво за законом – представництво щодо захисту прав, свобод і законних інтересів малолітніх та неповнолітніх осіб, які не досягли віку, з якого настає адміністративно-процесуальна дієздатність, а також недієздатних фізичних осіб; представництво щодо захисту прав, свобод і законних інтересів неповнолітніх осіб, які досягли віку, з якого настає адміністративна процесуальна дієздатність непрацездатних фізичних осіб і фізичних осіб, цивільна дієздатність яких обмежена; представництво з ініціативи суду або уповноваженого суб'єкта щодо захисту прав, свобод та інтересів неповнолітніх осіб, які досягли віку, з якого настає адміністративна процесуальна дієздатність непрацездатних осіб і фізичних осіб, цивільна дієздатність яких обмежена; представництво щодо захисту прав і законних інтересів органу, підприємства, установи, організації здійснюють їх керівники чи інші особи, уповноважені законом, положенням, статутом, що підтверджується документами, які посвідчують їх службове становище; представництво щодо захисту прав, свобод і законних інтересів, яке здійснюється органами, громадськими організаціями, адвокатами тощо, яким за-

коном надане право захищати (політичні й громадські організації, професійні спілки, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокурор, органи державної влади, органи місцевого самоврядування та органи самоорганізації громадян) [7, с. 95–97].

4) Особи, які сприяють адміністративним провадженням та здійсненню адміністративного судочинства. Незважаючи на значні відмінності проваджень у сфері управління, адміністративного судочинства та адміністративно-деліктних, особами, які сприяють адміністративним провадженням, виступають свідок, експерт, спеціаліст, перекладач [7, с. 100].

Викладена Е.Ф. Демським диференціація з огляду на те, що уточнює уявлення про структуру учасників адміністративного процесу або окремого провадження [7, с. 80], не безспірна й містить відверті огріхи:

– по-перше, автор сам зазначає така класифікація досить умовна [7, с. 80];

– по-друге, адміністративний суд – суд загальної юрисдикції, до компетенції якого Кодексом адміністративного судочинства України (далі – КАС України) віднесено розгляд і вирішення адміністративних справ (п. 2 ч. 1 ст. 3 КАС України). Судову систему України складають суд конституційної юрисдикції та суди загальної юрисдикції. Суди загальної юрисдикції спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення. (ч. 3 ст. 1, ч. 1 ст. 3, ч. ст. 18 Закону України «Про судоустрій і статусу суддів»);

– по-третє, «у провадженнях з адміністративного судочинства особами, які мають інтерес у справі» можуть виступати не лише громадяни України, а й іноземці, особи без громадянства (ч. 6 ст. 6 КАС України);

– по-четверте, автором не визначені місця секретаря судового засідання, судового розпорядника в жодній із диференційованих груп.

На думку Т.А. Остапенко, у зв'язку із значною кількістю суб'єктів, які вступають в адміністративні процесуальні відносини, важливе значення для вивчення існуючих видів учасників адміністративного судочинства насамперед має їх класифікація, яка не просто систематизує таких учасників в окремі групи, але й дозволяє навести специфічні ознаки, завдання, повноваження всіх, хто так чи інакше причетний до адміністративної справи. Класифікація учасників адміністративного судочинства здійснюється за різними критеріями, а саме:

1) суспільно-державна роль – суб'єкти владних повноважень, фізичні та юридичні особи, які у свою чергу класифікуються на дві групи осіб, які беруть участь у справі: з метою захисту власних прав, свобод та інтересів (такими особами є сторони – позивач та відповідач; треті особи) (ст. 47 КАС України); з метою захисту прав, свобод та інтересів інших осіб (до цієї групи належать представники сторін і третіх осіб, органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб у суді) (ст. ст. 56, 60 КАС України);

2) адміністративний процесуальний статус і мета участі в процесі – основні (сторони (позивач і відповідач), треті особи, їх процесуальні представники) і допоміжні (секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач).

3) організаційна структура – індивідуальні (фізичні особи) та колективні (юридичні особи, колективні суб'єкти без статусу юридичної особи) [23].

Надана суду господарського суду Херсонської області класифікація заслуговує на увагу, однак слід звернути увагу на такі недоліки: автор не розкриваючи змісту критерію «їх суспільно-державна роль», зазначив, що термін «фізична особа» є узагальнюючим і містить у собі такі поняття, як громадяни України, іноземець та особа без громадянства; не визначив меж узагальнення терміну

«юридична особа», через що поза групою опинилися іноземні юридичні особи та колективні суб'єкти без статусу юридичної особи, яким так само відведена суспільно-державну роль, оскільки користуються в Україні таким самим правом на судовий захист, як і громадяни та юридичні особи України (ч. 6 ст. 6 КАС України).

Викликає заперечення виокремлення групи «допоміжні» учасники адміністративного судочинства й віднесення до неї секретаря судового засідання, судового розпорядника:

– по-перше, принципово неприйнятне виділення основної й не основної груп. Так, Г.І. Петров зауважує: «Немає і не може бути основних і неосновних (другорядних) груп або категорій суб'єктів права взагалі та адміністративного права зокрема. Суб'єкти радянського права володіють різними правами та обов'язками, але однаковою за своєю юридичною сутністю правосуб'єктністю» [31, с. 64];

– по-друге, розгляд адміністративних справ судом будь-якої інстанції, на думку Р.О. Куйбіди, може бути проведено у формі усного або письмового провадження. Усне провадження – розгляд адміністративної справи в судовому засіданні із заслуховуванням сторін та інших осіб, які беруть участь у справі [16, с. 58]. С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Гіунова та А.В. Стрельников дійшли висновку, що судове засідання є етапом адміністративного процесу (форма проходження стадії розгляду і вирішення справи), на якому максимально повно і, так би мовити, наочно реалізуються процесуальні права й обов'язки учасників адміністративного процесу [8, с. 200; 9, с. 209]. В.К. Матвійчук та І.О. Хар наголошують, що судове засідання є зовнішньою формою судового розгляду адміністративної справи (усне провадження) [21, с. 75]. Однак для спрощення судової процедури, для зменшення судових витрат, коли немає необхідності заслуговувати осіб, які беруть участь у справі, КАС України передбачає можливість [16, с. 58; 21, с. 75] розгляду і вирішення адміністративної справи без виклику осіб, які беруть участь у справі, та проведення судового засідання на основі наявних у суду матеріалів (п. 10 ч. 1 ст. 3 КАС України). Особа, яка бере участь у справі, має право заявити клопотання про розгляд справи за її відсутності. Якщо таке клопотання заявили всі особи, які беруть участь у справі, судовий розгляд справи здійснюється в порядку письмового провадження за наявними в справі матеріалами (ч. 4 ст. 122 КАС України). До останніх можуть належати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок експерта (ч. 3 ст. 66 КАС України), письмове роз'яснення спеціаліста (ч. 3 ст. 67 КАС України) та правильний переклад посвідчений перекладачем (ч. 4 ст. 68 КАС України). Законодавець, регламентуючи правовий статус свідка, у ст. 65 КАС України чітко не визначив форму показань останнього, з одного боку, а з іншого – встановлюючи в ч. 1 ст. 128 КАС України наслідки неприбуття в судове засідання особи, яка бере участь у справі, зазначив, що якщо немає перешкод для розгляду справи в судовому засіданні, визначених цією статтею, але прибули не всі особи, які беруть участь у справі, хоча і були належним чином повідомлені про дату, час і місце судового розгляду, суд має право розглянути справу в письмовому провадженні в разі відсутності потреби заслухати свідка чи експерта (ч. 6 ст. 128 КАС України), тобто свідок, на відміну від експерта, спеціаліста та перекладача, опосередковано в письмовому провадженні брати участь не може. Під час розгляду справи в порядку письмового провадження, фіксування за допомогою звукозаписувального технічного засобу не здійснюється (ч. 1 ст. 41 КАС України), журнал судового засідання не ведеться (ч. 1 ст. 42 КАС України) і потреби у виконанні секретарем судового засідання обов'язків та інших доручень головуючого в справі (ст. 63 КАС України) немає. Зазначена обставина виключає участь судового розпорядника, адже поза судового засідання, що проводиться в спеціально обладнано-

му приміщенні – залі судових засідань (ч. 3 ст. 122 КАС України), унеможливило виконання судовим розпорядником обов'язків, передбачених ч. 2 ст. 64 КАС України, і виконання секретарем судового засідання функцій судового розпорядника в разі відсутності останнього;

– по-третє, адміністративні справи щодо вимог, передбачених ч. 1 ст. 183-2 КАС України, якщо такі вимоги не стосуються прав, свобод, інтересів та обов'язків третіх осіб, суд може розглядати в порядку скороченого провадження одноособово, без проведення судового засідання та виклику осіб, які беруть участь у справі. За результатами розгляду справи, оцінивши повідомлені позивачем, відповідачем обставини, за наявності достатніх підстав приймає законне судове рішення. У разі недостатності повідомлених позивачем обставин або якщо за результатами розгляду поданого відповідачем заперечення суд прийде до висновку про неможливість ухвалення законного судового рішення без проведення судового засідання та виклику осіб, які беруть участь у справі, суд розглядає справу за загальними правилами КАС України, про що постановляє ухвалу, яка не підлягає оскарженню (ч. ч. 2, 4 КАС України), тобто в скороченому провадженні беруть участь тільки особи та/або представники сторін;

– по-четверте, у судовому засіданні, на відміну від багатьох учасників, визначених у ст. 47, 62 КАС України, секретар судового засідання й судовий розпорядник не можуть не брати участі, адже сама назва учасника – секретар судового засідання свідчить про його невід'ємний зв'язок із судовим засіданням; одразу ж після відкриття головуючим судового засідання та оголошення справи, яка розглядається, секретар судового засідання доповідає суду (ст. 124 КАС України); одночасно з технічним записом судового засідання секретарем судового засідання ведеться журнал судового засідання (ч. 2 ст. 41, ч. 1 ст. 42 КАС України); поза залом судового засідання або під час виконання судового доручення секретарем судового засідання складається протокол про вчинення окремої процесуальної дії (ч. 1 ст. 45); виконує інші обов'язки (ст. 63 КАС України), у тому числі функції (ч. 4 ст. 64 КАС України).

Виходячи з положень сучасної процесуальної науки, А.Т. Комзюк, В.М. Бевзенко, Р.С. Мельник роблять висновок, що суб'єктами адміністративних процесуальних правовідносин виступають, по-перше, адміністративний суд, який відповідно до чинного законодавства уповноважений розглядати та вирішувати публічно-правові спори, по-друге, будь-яка фізична або юридична особа, права, свободи та інтереси якої порушені або невизнані суб'єктом владних повноважень і яка зацікавлена в постановленні позитивного для неї рішення суду, по-третє, органи державної влади, місцевого самоврядування, а також інші суб'єкти, дії, рішення чи бездіяльність яких оскаржуються зацікавленими особами до адміністративного суду, по-четверте, суб'єкти, які в розгляді та вирішенні адміністративної справи особисто не зацікавлені, однак своїми діями забезпечують нормальне функціонування суду, а також сприяють постановленню об'єктивного та обґрунтованого судового рішення в справі. Усіх суб'єктів адміністративних процесуальних правовідносин можна об'єднати в три основні групи:

1) суб'єкти, які здійснюють адміністративне правосуддя: а) місцеві (окружні) адміністративні суди – суди першої інстанції; б) апеляційні адміністративні суди – суди другої (апеляційної) інстанції; в) суд касаційної адміністративної інстанції, суд третьої інстанції – Вищий адміністративний суд України.

2) суб'єкти, які беруть участь у справі: а) з метою захисту власних прав, свобод та інтересів (сторони – позивач та відповідач; треті особи) (ст. 47 КАС України); б) з метою захисту прав, свобод та інтересів інших осіб (представники сторін та третіх осіб, органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси

інших осіб у суді – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокурор, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні) (ст. ст. 56, 60 КАС України).

3) суб'єкти, які сприяють здійсненню правосуддя (особи, які є іншими учасниками адміністративного процесу): секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач» [10, с. 67–78].

Представлена групою вчених теза «форпост не позбавлений пролому». Секретарю судового засідання, судовому розпоряднику не місце в групі «суб'єкти, які сприяють здійсненню правосуддя». С.В. Ківалов, І.О. Каргузова відмічають, що стосовно кожного учасника адміністративного судочинства КАС України встановлює специфічні права та обов'язки, у яких повністю відбиваються функції виконувани в процесі всіма суб'єктами [6, с. 90]. Для інших учасників адміністративного судочинства не встановлено універсального переліку процесуальних прав та обов'язків: секретар судового засідання та судовий розпорядник наділені іншими процесуальними правами та обов'язками – відмінними від змагальних та диспозитивних прав [6, с. 89–90] учасників адміністративного судочинства. Наприклад, говорячи про процесуальні права, що можуть бути реалізовані будь-яким учасником групи осіб, які беруть участь у справі (ст. 47 КАС України) та/або групи осіб, які є іншими учасниками адміністративного процесу (окрім судового розпорядника (ст. 62 КАС України), для секретаря судового засідання кодексом не прописано алгоритму реалізації будь-якого змагального права, передбаченого ст. 49 КАС України, – знати про дату, час і місце судового розгляду справи, про всі судові рішення, які ухвалюються в справі та стосуються їхніх інтересів (абз. 1 ч. 3 ст. 49); знайомитися з матеріалами справи (абз. 2 ч. 3 ст. 49); заявляти клопотання і відводи (абз. 3 ч. 3 ст. 49) тощо.

У світлі ілюстрації отриманого В.М. Бевзенко [10, с. 67–78; 33, с. 127–128] висновку не можна не продемонструвати досвід учених Російської Федерації. Процесуалісти пропонують виділити різні групи учасників процесу, іноді іменованих також «суб'єкти арбітражного і цивільного процесуального права», «учасники процесуальних правовідносин» [11, с. 18]. М.С. Шакарян пропонує розділити всіх суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин на дві групи: судові органи та їхні посадові особи і всі учасники процесу (у тому числі особи, які беруть участь у справі, та інші суб'єкти процесу) [14]. М.К. Треушніков, Є.О. Трещева вважають, що в літературі не викликає спорів наявність класифікації суб'єктів процесуального права, підставою якої є сутність (направленість) діяльності того чи іншого суб'єкта: 1) суб'єкти, які здійснюють правосуддя – суди різних інстанцій; 2) суб'єкти, які беруть участь у правосудді – особи, які беруть участь у справі; 3) суб'єкти, які сприяють правосуддю – інші учасники процесу [30, с. 56–71]. Є.О. Трещева [30, с. 56–71], досліджуючи суб'єктів арбітражного процесу, критерії класифікації як мету участі, що визначає характер заінтересованості осіб, які беруть участь у справі, поклала в основу диференціації на підгрупи: першу підгрупу складають особи, які мають матеріальний і процесуальний інтереси в справі (сторони, треті особи, заявники); другу підгрупу складають прокурор, державні органи, органи місцевого самоврядування та інші органи, що вправі звернутися до арбітражного суду за захистом публічних інтересів, прав та законних інтересів інших осіб; третю підгрупу складають представники. При цьому вчений сама відзначила, що питання класифікації суб'єктів арбітражних процесуальних правовідносин не є самоціллю; особи другої та третьої підгруп спрямовують судову діяльність до певного результату – до захисту публічних та/або приватних інтересів відповідно. З дослідження Є.О. Трещевої можна заключити, що особи другої та третьої підгруп мають однакову процесуальну заінтересованість.

Не скільки не применшуючи зроблений ученими-процесуалістами Російської Федерації вклад у розвиток вітчизняної науки, представлені класифікації не враховують усе розмаїття особливостей правового статусу учасників судового процесу.

С.В. Ківалов та І.О. Каргузова, виходячи з положень глави 5 КАС України, дійшли висновку, що законодавець провів поділ на групи учасників адміністративного процесу за підставою наявності в них юридичної заінтересованості в результатах розв'язання адміністративної справи:

– особи, які заінтересовані в результаті розгляду справи;

– особи, які не мають юридичної заінтересованості в результатах вирішення адміністративної справи.

Перша група визначена законодавцем як «особи, які беруть участь у справі», а друга – як «інші учасники адміністративного процесу». Особи, які беруть участь у справі, реалізують надані їм процесуальні права та обов'язки в адміністративному процесі для того, щоб досягти певного правового результату, у якому вони заінтересовані. Саме ознака наявності юридичного інтересу в результаті справи первісно відрізняє осіб, які беруть участь у справі, від інших учасників адміністративного процесу. Характер юридичної заінтересованості в адміністративній справі не є однаковим для всіх осіб, які беруть участь у справі [6, с. 86–87; 17, с. 126–127; 22, с. 66]. Розмежування процесуального і матеріального правового інтересів обумовлена тим, що за змістом адміністративного процесуального законодавства процесуальний інтерес має бути в усіх осіб, які захищають своє чи чуже право. С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Гіунова та В.Р. Кравець стверджують, що матеріально-правовий інтерес може бути тільки в осіб, які захищають своє право, тобто в суб'єктів спірного матеріального правовідношення [8, с. 69–70]. Оскільки закон не містить легального визначення процесуального інтересу, видається, що під час визначення цього поняття необхідно враховувати його мету, що переслідує суб'єкт, який подав позов. Процесуальний інтерес визначили як передбачену законом потребу в отриманні судового рішення як акта правосуддя, тобто потребу в захисті порушеного або оскарженого права або охоронюваного законом інтересу. Матеріально-правовий інтерес визначили як передбачену законом потребу отримання захисту у вигляді матеріально-правового задоволення (правової вигоди) у разі позитивного вирішення судом вимоги про захист. Зіставляючи ці визначення, науковці переконалися в тому, що матеріально-правовий інтерес як спонукальний матеріально-правовий мотив (стимул) може бути лише в осіб, які захищають своє право або інтерес, наявність або відсутність перевіряє суд шляхом розгляду і вирішення справи по суті, тоді як процесуальний інтерес можуть бути і в осіб, які не є суб'єктами спірного матеріального правовідношення, але в силу прямої вказівки закону мають потребу в захисті прав чи охоронюваних законом інтересів інших осіб. Таким чином, учені наголошують, що у визначенні процесуального інтересу враховано обидві категорії осіб, які захищають своє або чуже право, що не завжди враховується деяким авторами [12, с. 6–16; 15].

Окремо слід зазначити, що наявність заінтересованості як підстави поділу учасників адміністративного процесу було закладено в проекті Адміністративного процесуального кодексу України від 10 вересня 2002 року № 1331-1, внесений народними депутатами України В.О. Мойсиком, В.В. Онопенком, О.М. Бандуркою, М.Ф. Круцьом [24]. Законопроект прописувалося, що учасниками судового процесу є сторони адміністративного судочинства, треті особи, законні представники сторін і третіх осіб, а також представники та інші заінтересовані в справі особи («Розділ III. Учасники судового процесу Глава 10. Учасники судового процесу та їх представники Стаття 79. Учасники судового процесу»), і секретар судового засідання, судовий розпорядник, експерт, спеціаліст, перекладач та свід-

ки («Розділ III. Учасники судового процесу Глава 11. Інші учасники судового процесу Стаття 89. Особи, які є іншими учасниками судового процесу»).

І.Б. Коліушко та Р.О. Куйбіда зауважують: «На жаль, з точки зору юридичної техніки такий поділ не є вдалим, оскільки, коли в подальшому в проекті вживається «учасники судового процесу», то не завжди зрозуміло, чи маються на увазі власне учасники судового процесу, чи також й інші учасники. Водночас згідно з проектом право на касаційне оскарження судових рішень мають сторони та інші учасники судового процесу. Якщо виходити з проведеної в проекті класифікації, то треті особи та представники позбавлені права на касаційне оскарження судових рішень, тоді як секретар судового засідання, судовий розпорядник, експерт, спеціаліст, перекладач та свідки таким правом наділені» [4, с. 90].

Інша підстава поділу учасників адміністративного процесу запропонував народний депутат України III скликання І.Б. Коліушко в проекті Адміністративного процесуального кодексу України від 4 лютого 2002 року № 9024 («Глава 4. Учасники адміністративного судочинства») «стаття 31. Склад учасників адміністративного судочинства» [25]. За роллю в судовому процесі учасників адміністративного судочинства доцільно поділити на три групи: 1) особи, які беруть участь у справі (сторони, треті особи, представники сторін та третіх осіб); 2) особи, які сприяють розгляду справи (свідки, експерти, спеціалісти); 3) особи, які обслуговують судовий процес (перекладач, секретар судового засідання, судовий розпорядник). Автор класифікації наголошував на тому, що така класифікація має не тільки теоретичне значення. Вона спрощує виклад нормативного матеріалу і визначення правового статусу кожної з груп учасників» [4].

Н.В. Александрова та Р.О. Куйбіда наголошують на тому, що процесуальне становище інших учасників адміністративного процесу (секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач) в адміністративному судочинстві не має суттєвих відмінностей порівняно із цивільним судочинством. Інших учасників адміністративного процесу за роллю в судочинстві умовно можна поділити на дві групи: 1) особи, які обслуговують адміністративне судочинство (секретар судового засідання, судовий розпорядник, перекладач); 2) особи, які сприяють розгляду справи (свідки, експерти, спеціалісти) [22, с. 74]. Теза присвячена поділу інших учасників не переконлива, адже термінотворення обслуговувати «виконувати роботу, функції, пов'язані із задоволенням чийх-небудь запитів, потреб» [26, с. 581], сприяти «позитивно впливати на що-небудь. Потурати кому-небудь» [28, с. 601] та потурати «виконувати чийсь бажання, примхи» [27, с. 433] не дозволяють безпеліційно диференціювати осіб, передбачених ст. 62 КАС України (ст. 47 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) на групу осіб, які сприяють розгляду справи та групу осіб, які обслуговують адміністративне судочинство; Ю.С. Червоний, С.А. Чванкін усіх суб'єктів цивільного процесу поділили на три основні групи: органи, що здійснюють правосуддя (суди); особи, які беруть участь у справі (ч. 1 ст. 26 ЦПК України); інші учасники цивільного процесу, сприяючи здійсненню правосуддя (ст. 47 ЦПК України) [13, с. 74]. В.К. Матвійчук, І.О. Хар зазначають: «Але навіть з огляду на те, що ці особи мають різний статус в адміністративному процесі свідчити про те, що їх не можна об'єднати до групи «інші учасники адміністративного процесу», а потрібно було б приєднати до «осіб, які беруть участь в адміністративному процесі», «іншими учасниками адміністративного процесу», і віднести до «суб'єктів адміністративного процесу зі спеціальним статусом». На відміну від свідків, експертів, та перекладачів, секретар судового засідання та судовий розпорядник є обов'язковими суб'єктами адміністратив-

ного судочинства і вони належать до структури суду» [21, с. 436–437]. Деяка раціональність у думці В.К. Матвійчука та І.О. Хар має місце, однак приналежність співробітників до канцелярії та відділів, управлінь, що можуть створюватися в апаратах судів загальної юрисдикції (ч. ч. 7–9 ст. 149 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») не створює правових підстав участі таких співробітникам в адміністративній справі.

З урахуванням зазначеного Н.В. Александровою та Р.О. Куйбідою можна проілюструвати запропоновану М.Й. Штефаном класифікацію суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин, виконуваних ними процесуальних функцій та нормативного їх виділення і визначення:

З урахуванням існуючих систем класифікації суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин вони можуть бути класифіковані на три групи:

– особи, які здійснюють правосуддя в цивільних справах: а) суди, що розглядають і вирішують справи в першій інстанції; б) суди, що перевіряють законність й обгрунтованість рішень в апеляційному і касаційному порядках та у зв'язку з винятковими і нововиявленими обставинами; в) особи, діяльність яких пов'язана з правосуддям – секретар судового засідання, судовий розпорядник;

– особи, які беруть участь у справі (параграф 1 глави 4 ЦПК України): а) з метою захисту своїх прав й охоронюваних законом інтересів сторонами, третіми особами в справах позовного провадження, заявниками та заінтересованими особами в справах наказного й окремого провадження; б) з метою захисту прав інших осіб, державних і громадських інтересів: Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, органи прокуратури, процесуальні представники, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації та окремі громадяни (ст. 26 ЦПК України);

– особи, які не беруть участі у справі (параграф 2 глави 4 ЦПК України): особи, які сприяють судові в розгляді справи (свідок, експерт, перекладач), особи, які мають письмові і речові докази (спеціаліст), особа, яка надає правову допомогу, судовий розпорядник (ст. 47 ЦПК України) [34].

Проведена М.Й. Штефаном диференціація не позбавлена вад. Єдиний серед усіх учасників цивільного процесу – судовий розпорядник – двічі представлений у групі «особи, які здійснюють правосуддя у цивільних справах» та «особи, діяльність яких пов'язана з правосуддям»; а також у групі осіб, які не беруть участі у справі. Слід відмітити, що в цивільному процесі, на відміну від адміністративного судочинства, функції судового розпорядника виконує власне сам судовий розпорядник і ніхто інший з учасників процесу за жодних обставин не може і не виконує функції судового розпорядника.

Враховуючи ступінь наукової розробленості зазначеної проблеми, ґрунтуючись на аналізі норм КАС України й нагальній потребі в врахуванні значної кількості розмаїття особливостей правового статусу суб'єктів адміністративного процесу (судочинства), останніх слід диференціювати так:

1. *За формою провадження* на осіб, які беруть участь у судовому засіданні; осіб, які беруть участь у письмовому провадженні (без виклику осіб, які беруть участь у справі, та проведення судового засідання (п. 10 ч. 1 ст. 3 КАС України); осіб, які беруть участь у скороченому провадженні (без проведення судового засідання та виклику осіб, які беруть участь у справі (ч. 4 ст. 182-2 КАС України).

2. *За наявністю державно-владних повноважень* на осіб, які наділені державно-владними повноваженнями – адміністративний суд (п. 2 ч. 1 ст. 3 КАС України);

3. *За інстанцією* розрізняють суд першої інстанції – місцевий адміністративний суд (місцевий загальний суд як адміністративний суд, окружний адміністративний суд), суд апеляційної інстанції – апеляційний адміністративний суд, суд касаційної інстанції – Вищий адміністративний

суд України, Верховний суд України (судова палата в адміністративних справах);

4. *За підсудністю* на предметну, територіальну, інстанціональну;

5. *За способом вирішення справи*: одноособово або колегіально особи, які наділені частковими державно-владними повноваженнями: секретар судового засідання, судовий розпорядник;

6. *За особливістю реалізації та/або виконання процесуальних прав, обов'язків*:

– реалізація та виконання власних прав, обов'язків і функцій іншого учасника процесу – секретар судового засідання;

– реалізація та виконання власних прав, обов'язків – секретар судового засідання, судовий розпорядник;

– осіб, які не наділені державно-владними повноваженнями – особи, які беруть участь у справі (ст. 47 КАС України), та осіб, які є іншими учасниками адміністративного процесу (ст. 62 КАС України);

7. *У залежності від юридичної заінтересованості*:

– осіб, які мають юридичну заінтересованість;

– осіб, які мають матеріальну та процесуальну заінтересованість – сторони та треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору;

– осіб, які мають процесуальну заінтересованість – треті особи, які не заявляють самостійні вимоги на предмет спору; представники сторін, третіх осіб; органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб);

– осіб, які не мають юридичної заінтересованості (особи, які є іншими учасниками адміністративного процесу (ст. 62 КАС України);

8. *У залежності від наявності або відсутності спеціальних знань*:

– осіб, які мають спеціальні знання – експерт, спеціаліст, перекладач;

– осіб, які не мають спеціальні знання – свідок.

9. *Від ініціювання, місця і ролі в адміністративній справі, що розглядається і вирішується судом*:

1) особу, яка розглядає і вирішує адміністративну справу – суд;

2) осіб, які обслуговують розгляд і вирішення адміністративної справи – секретар судового засідання та судовий розпорядник, якщо його функції не виконуватиме секретар судового засідання;

3) осіб, які ініціюють розгляд і вирішення адміністративної справи (звертаються до адміністративного суду) – позивач та/або представник позивача, органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб (якщо підтвердять наявність поважних причин, що унеможливають самостійне звернення особи до адміністративного суду для захисту своїх прав, свобод та інтересів);

4) осіб, які за своєю ініціативою вступають у справу – треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору та/або представники третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб;

5) осіб, які залучаються (не ініціюють власний вступ) до участі в справі – треті особи, які не заявляють самостійні вимоги на предмет спору та/або представники третіх осіб, які не заявляють самостійні вимоги на предмет спору, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач;

10. *Від можливості застосування заходу процесуального примусу*:

– осіб, до яких не може бути застосований привід (п. 4 ч. 1 ст. 269 КАС України) – відповідач та/або представник відповідача, треті особи, які не заявляють самостійні вимоги на предмет спору та/або представники третіх осіб, які не заявляють самостійні вимоги на предмет спору, перекладач;

– осіб, до яких може бути застосований привід (п. 4 ч. 1 ст. 269 КАС України) – експерт, спеціаліст, свідок (ст. 129 КАС України);

та/або:

– осіб, до яких не може бути застосована заміна (ч. 2 ст. 270 КАС України) – відповідач та/або представник відповідача, треті особи, які не заявляють самостійні вимоги на предмет спору та/або представники третіх осіб, які не заявляють самостійні вимоги на предмет спору, експерт, спеціаліст, свідок;

– осіб, до яких може бути застосована заміна (ч. 2 ст. 270 КАС України) – перекладач.

З метою спрощення викладення аналізованого матеріалу в зазначених вище класифікаціях представників (ст. 56 КАС України) можна диференціювати:

1. на основі закону;

2. за наявністю державно-владних повноважень:

– особи, які не наділені державно-владними повноваженнями – батьки, усиновлювачі, опікуни, піклувальники (ч. 4 ст. 56 КАС України) та керівник чи інша особа, уповноважена законом, положенням, статутом (ч. 7 ст. 56 КАС України);

– особи, які наділені державно-владними повноваженнями – органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб (ст.ст. 60, 61 КАС України);

Від первинності/вторинності функції – представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом (п. 2 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про прокуратуру»), у діяльності особи:

– прокурор;

– Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, органи державної влади та органи місцевого самоврядування;

На основі договору з фізичною особою – особи, які здобули вищу юридичну освіту.

Від наявності свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, посвідчення адвоката України:

– особи, які здійснюють професійну діяльність адвоката щодо захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту (п. п. 1, 2 ч. 1 ст. ст. 1, 12 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»);

– інші – особи, які не здійснюють професійну діяльність адвоката;

– особи, які не здобули або здобувають вищу юридичну освіту;

На основі договору з юридичною особою:

– адвокатське бюро, адвокатське об'єднання (ст. ст. 14, 15 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»);

– юридична особа, статут якої не передбачає здійснення професійної діяльності адвоката щодо захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту.

Висновки. Ступінь наукової розробленості критеріїв класифікації суб'єктів адміністративного процесу (судочинства), нагальна потреба у врахуванні значної кількості й розмаїття особливостей правового статусу суб'єктів адміністративного процесу (судочинства) обумовили потребу в розробці комплексної ґрунтовної диференціації суб'єктів адміністративного процесу (судочинства). Розроблена авторська класифікація суб'єктів адміністративного процесу (судочинства), що матиме, окрім наукового, практичне значення. Запропонована класифікація суб'єктів адміністративного процесу (судочинства) наочно демонструє «сильні», «оголює слабкі сторони» організації адміністративного процесу (судочинства).

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 року № 1789-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1789-12>.
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2747-15>.
3. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року № 5076-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
4. Адміністративна юстиція: європейський досвід і пропозиції для України / Автори-упорядники І.Б. Коліушко, Р.О. Куйбіда. – К. : Факт, 2003. – 536 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravo.org.ua/index.php/publications-centre-tmn-ua/289-2011-06-20-16-49-22>.
5. Адміністративне право України : [підручник] / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://adhdportal.com/book_708.html.
6. Адміністративне процесуальне (судове) право України : [підручник] / за заг. ред. С.В. Ківалова. – О. : Юридична література, 2007. – 312 с.
7. Адміністративне процесуальне право України : [навч. посіб.] / Е.Ф. Демський. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 496 с.
8. Адміністративне судочинство в Україні: теорія, правове регулювання, практика : [монографія] / [С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Тіунова, Д.А. Козачук] ; за заг. ред. С.В. Ківалова, Л.Р. Білої-Тіунової. – О. : Фенікс, 2013. – 394 с.
9. Адміністративне судочинство в Україні: теорія, правове регулювання, практика : [монографія] / [С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Тіунова, Д.А. Козачук] ; за заг. ред. С.В. Ківалова, Л.Р. Білої-Тіунової. – О. : Фенікс, 2013. – 394 с.
10. Адміністративний процес України : [навч. посіб.] / А.Т. Комзюк, В.М. Бевзенко, Р.С. Мельник ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – К. : Прецедент, 2007. – 531 с.
11. Ванярхо А.В. Лица, содействующие осуществлению правосудия, – участники арбитражного процесса Российской Федерации : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.15 «Гражданский процесс; арбитражный процесс» / А.В. Ванярхо. – М., 2011. – 242 с.
12. Волохова Л.Н. Право на обращение с иском в суд / Л.Н. Волохова // Советская юстиция. – № 19. – С. 5–6.
13. Гражданский процессуальный кодекс Украины. Научно-практический комментарий / Ю.С. Червоний, Г.С. Волосатый, В.О. Ермолаева и др. – Х. : Одиссей, 2007. – 720 с.
14. Гражданское процессуальное право России : [учебник] / А.Т. [Боннер, Н.А. Громошина, Р.Е. Гукасян, Е.В. Кудрявцева и др.] ; отв. ред.: М.С. Шакарян. – М. : Былина, 1996. – 400 с.
15. Аносов С.В. Замена ненадлежащей стороны в советском гражданском процессе : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / С.В. Аносова. – М. : Московский юридический институт, 1954. – 15 с.
16. Кодекс адміністративного судочинства України: науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. Р.О. Куйбіди. – К. : Книги для бізнесу, 2007–. – Т. 1. – 2007. – 552 с.
17. Кодекс адміністративного судочинства України. Науково-практичний коментар / [Ківалов С.В., Харитонов О.І., Пасенюк О.М., Аракелян М.Р. та ін.] ; за заг. ред. С.В. Ківалова, О.І. Харитонової. – Х. : ТОВ «Одиссей», 2005. – 552 с.
18. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний правовий феномен : [монографія] / В.К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.
19. Комзюк А.Т. Адміністративний процес України : [навч. посіб.] / А.Т. Комзюк, В.М. Бевзенко, Р.С. Мельник – К. : Прецедент, 2007. – 531 с.
20. Кузьменко О.В. Теоретичні засади адміністративного процесу : монографія / О.В. Кузьменко. – К. : Атіка, 2005. – 352 с.
21. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України : в 2-х т. / [В.К. Матвійчук, І.О. Хар] ; за заг. ред. В.К. Матвійчука. – К. : КНТ, 2007–. – Т. 1. – 2007. – 788 с.

22. Основи адміністративного судочинства в Україні : [навч. посібник для юрид. фа культ. та юрид. клінік] / за заг. ред. Н.В. Александрової, Р.О. Куйбіди. – К. : Конус-Ю, 2006. – 256 с.
23. Остапенко Т.А. Суб'єкти адміністративного судочинства України / Т.А. Остапенко // Сучасний стан та перспективи розвитку української правової системи : Всеукраїнська конференція (16 липня 2011 р., м. Львів). – Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2011. – Т. II. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.court.gov.ua/sud5024/9/39/>.
24. Проект Адміністративного процесуального кодексу України від 10 вересня 2002 року № 1331-1, внесений народними депутатами України Мойсиком В., Онопенком В., Бандуркою О., Круцьом М. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.liga.net/news/N0216669.html>.
25. Проект Адміністративного процесуального кодексу України від 4 лютого 2002 року № 9024, внесений народним депутатом України Коліушко І.Б. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf35.
26. Словник української мови : в 10 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. – К. : Наукова думка, 1974– . – Т. 5 : Н–О. – 1974. – 840 с.
27. Словник української мови : в 10 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. – К. : Наукова думка, 1976– . – Т. 7. – 1976. – 723 с.
28. Словник української мови / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. – К. : Наукова думка, 1978– . – Т. 9. – 1978. – 916с.
29. Стефанюк В.С. Судовий адміністративний процес : [монографія] / В.С. Стефанюк. – Х. : Фірма «Консум», 2003. – 464 с.
30. Трещева Е.А. Суб'єкти арбитражного процесса: общие теоретические вопросы понятия и классификации субъектов : [монография] : в 2 ч. / Е.А. Трещева. – Самара : Самарский университет, 2006– . – Ч. 1. – 2006. – 212 с.
31. Петров Г.И. Сущность советского административного права / Г.И. Петров ; отв. ред. О.С. Иоффе. – Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1959. – 184 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://adhdportal.com/book_737.html.
32. Топор І.В. Поняття та види учасників адміністративного судочинства: проблеми теорії / І.В. Топор // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць / редкол. С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін. ; відп. за вип. В.М. Дрьомін. – Вип. 58. – О. : Юридична література, 2011. – 532 с.
33. Бевзенко В.М. Участь в адміністративному судочинстві України суб'єктів владних повноважень: правові засади, підстави та форми : [монографія] / В.М. Бевзенко. – К. : Прецедент, 2010. – 475 с.
34. Петров Г.І. Цивільне процесуальне право України. Академічний курс : [підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / Г.І. Петров – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. – 624 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://adhdportal.com/book_3882_chapter_20_3_Sub'kti_ivlnikh_proesualnikh_pravovdnosin.html.

УДК 342.92

ПРО ДЕЯКІ АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ІЗ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ

Нечитайленко В.А.,
к.ю.н., ст. викладач

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Стаття присвячена актуальній проблемі правового регулювання відносин із встановлення та реалізації на практиці заходів адміністративної відповідальності. В ній зазначається, що чимало наукових праць присвячено пошукам шляхів її вирішення, але деякі з аспектів цієї проблеми не дістали в них належного висвітлення. Звертається увага на конкретні недоліки законодавства про адміністративні правопорушення і вносяться пропозиції з їх усунення.

Ключові слова: законодавство про адміністративні правопорушення, адміністративне правопорушення, адміністративні стягнення, адміністративно-юрисдикційна діяльність, принципи адміністративної відповідальності.

Нечитайленко В.А. / О НЕКОТОРЫХ АКТУАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМАХ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ОТНОШЕНИЙ ПО ПРИМЕНЕНИЮ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ВЗЫСКАНИЙ / Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды, Украина

Статья посвящена актуальной проблеме правового регулирования отношений, возникающих по поводу реализации на практике мер административной ответственности, которая находит свое проявление в наложении на правонарушителей административных взысканий. Отдельные аспекты этой проблемы получили достаточно детальное освещение, а некоторым не уделялось должного внимания представителей административно-правовой науки. В статье указывается на некоторые конкретные недостатки законодательства об административных правонарушениях и вносятся предложения по их устранению.

Ключевые слова: законодательство об административных правонарушениях, административное правонарушение, административные взыскания, административно-юрисдикционная деятельность, принципы административной ответственности.

Nechitaylenko V.A. / ABOUT SOME ACTUAL PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF REGULATION OF RELATIONS WITH APPLYING OF ADMINISTRATIVE PENALTIES / Kharkiv National pedagogical university named after G. S. Skovoroda, Ukraine

The article outlines, that in the modern terms of development of the state system the role of administrative law increases in adjusting of administrative relations that include relations arising up concerning establishment and realization of measures of administrative responsibility as imposition of administrative penalties.

A current legislation about administrative crimes is based on sources set up in soviet time yet and that is why can not already effectively regulate the norms of relation in fundamentally new conditions of functioning society and state. For many years after his acceptance substantial amendments and supplements have been brought in a legislation, but it did not simplify, it but complicated considerably, created many problems of realization of administrative legal approvals by the organs of administrative jurisdiction.

In the article some are of these problems are defined and judgements are outspoken in relation to their permission. In particular, it is suggested to change the order according to which it is possible imposition of simultaneously basic and additional administrative penalty; the suggestion to fill in a blank in a legislation about administrative crimes and to fasten the principles of bringing in to administrative responsibility: to priority of rights and freedoms of man and citizen, humanism, legality, validity, expediency, inevitability of administrative penalty; to responsibility depending on the actual harmful consequences of offence etc is brought in.

As a legislation envisages very serious approvals now, then it would be expedient, like a criminal statute, to set the order of application administrative penalties below the lowest limit.

The article contains other suggestions, that, in opinion of author, will promote efficiency of adjusting of the examined relations.

Key words: legislation about administrative crimes, administrative offence, an administrative penalty, administratively-jurisdiction activity, principles of administrative responsibility.